Stadskerk Nijmegen (OCP), 1 augustusi 2021
Voorganger: ds. Wilma Hartogsveld, stadspredikant (PKN), Nijmegen

[1e lezing: Deuteronomium 10, 12-21] (Nieuwe Bijbelvertaling)
12 Israël, bedenk dus dat de HEER, uw God, niets anders van u vraagt dan dat u ontzag voor
hem toont, dat u de weg volgt die hij u wijst, dat u hem liefhebt, hem met hart en ziel dient
13 en zijn geboden en wetten, die ik u vandaag voorhoud, naleeft; dan zal het u goed gaan.
14 De HEER, die vrij kan beschikken over de hoogste hemel en over de aarde en alles wat
daarop leeft, 15 heeft toch alleen voor úw voorouders liefde opgevat en uit alle volken juist
u, hun nazaten, uitgekozen! 16Besnijd daarom uw hart en wees niet langer halsstarrig. 17
Want de HEER, uw God, is de hoogste God en Heer. Hij is de grote, de machtige, de
ontzagwekkende God. Hij handelt zonder aanzien des persoons en is onomkoopbaar; 18 hij
verschaft weduwen en wezen recht, neemt vreemdelingen in bescherming en voorziet hen
van voedsel en kleding. 19 Ook u moet vreemdelingen met liefde behandelen, want u bent
zelf vreemdelingen geweest in Egypte.
20 Toon ontzag voor de HEER, uw God, dien hem, wees hem toegedaan en zweer alleen bij
zijn naam. 21 Zing zijn lof, hij is uw God! U hebt met eigen ogen gezien welke grootse,
indrukwekkende daden hij voor u heeft verricht: 22 met zeventig personen trokken uw
voorouders naar Egypte, maar nu heeft hij u zo talrijk gemaakt als de sterren aan de hemel!

[Evangelie: Marcus 7, 1-23] (Nieuwe Bijbelvertaling)

1 Ook de farizeeën en enkele van de schriftgeleerden die uit Jeruzalem waren gekomen,
hielden zich in zijn nabijheid op. 2 En toen ze zagen dat sommige leerlingen brood aten met
onreine handen, dat wil zeggen, met ongewassen handen 3 (de farizeeën en alle andere
Joden eten namelijk pas als ze hun handen gewassen hebben, omdat ze zich aan de traditie
van hun voorouders houden, 4 en als ze van de markt komen, eten ze pas als ze zich
helemaal gewassen hebben, en er zijn nog allerlei andere tradities waaraan ze zich houden,
zoals het schoonspoelen van bekers en kruiken en ketels), 5 toen vroegen de farizeeën en de
schriftgeleerden hem: 'Waarom houden uw leerlingen zich niet aan de tradities van onze
voorouders en eten ze hun brood met onreine handen?' 6 Maar hij antwoordde: 'Wat is de
profetie van Jesaja toch toepasselijk op huichelaars als u! Er staat immers geschreven:
"Dit volk eert mij met de lippen,
maar hun hart is ver van mij;
7 tevergeefs vereren ze mij,
want ze onderwijzen hun eigen leer,
voorschriften van mensen."
8 De geboden van God geeft u op, maar aan tradities van mensen houdt u vast.' 9 En hij
vervolgde: 'Mooi is dat, hoe u Gods geboden ongeldig maakt om uw eigen tradities overeind
te houden! 10 Heeft Mozes niet gezegd: "Toon eerbied voor uw vader en uw moeder", en

ook: “Wie zijn vader of moeder vervloekt, moet ter dood gebracht worden”? 11 Maar u leert dat iemand tegen zijn vader of moeder mag zeggen: “Alles wat van mij is en voor u van nut had kunnen zijn is korban”’ (wat ‘offergave’ betekent), 12 ‘waarmee u hem niet toestaat nog iets voor zijn vader of moeder te doen, 13 en zo ontkracht u het woord van God door de tradities die u doorgeeft; en u doet nog veel meer van dit soort dingen.’ 14 Nadat hij de menigte weer bij zich had geroepen, zei hij: ‘Luister allemaal naar mij en kom tot inzicht. 15 Niets dat van buitenaf in de mens komt kan hem onrein maken, het zijn de dingen die uit de mens naar buiten komen die hem onrein maken.’
17 Toen hij een huis was binnengegaan, weg van de menigte, vroegen zijn leerlingen hem om uitleg over deze uitspraak. 18 Hij zei tegen hen: ‘Begrijpen ook jullie het dan nog niet? Zien jullie dan niet in dat niets dat van buitenaf in de mens komt, hem onrein kan maken 19 omdat het niet in zijn hart, maar in zijn maag komt en in de beerput weer verdwijnt?’ Zo verklaarde hij alle spijzen rein. 20 Hij zei: ‘Wat uit de mens komt, dat maakt hem onrein. 21 Want van binnenuit, uit het hart van de mensen, komen slechte gedachten, ontucht, diefstal, moord, 22overspel, hebzucht, kwaadaardigheid, bedrog, losbandigheid, afgunst, laster, hoogmoed, dwaasheid; 23 al deze slechte dingen komen van binnenuit, en die maken de mens onrein.’

[overweging:]
Gemeente van onze Heer Jezus Christus, lieve mensen,
‘Niets dat van buitenaf in de mens komt kan hem onrein maken’…..
Die oude begrippen ‘rein’ en ‘onrein’, zoals ze in de Bijbel worden gebruikt staan ver van ons af, en de verleiding is groot om je schouders op te halen, de tekst aan de kant te schuiven en opgelucht te constateren dat wij gelukkig geen huichelachtige Farizeeërs zijn. Gevaarlijker wordt het als christenen deze teksten gebruiken om een onderscheid te maken tussen het zogenaamd wettische Jodendom en het liefdevolle christendom. De geschiedenis heeft helaas uitgewezen dat dat pas een onrein onderscheid is….. De waarde van deze teksten ligt dan ook zeker niet in de optie om daarmee naar anderen te wijzen en hen huichelaars te noemen.

Rein en onrein…. Al in de eerste eeuw verspreidde het christendom zich culturen die minder vertrouwd waren met die woorden. Bovendien was de tempel in 70 na Christus verwoest en deze regels hadden oorspronkelijk vooral cultische betekenis. De tempel was het centrum van het Jodendom en de heilige plek waar je God kon ontmoeten. Dat kun je niet zomaar. Je reinigen voordat je God tegemoet gaat – het stof en vuil van de aarde afwassen, voordat je Gods nabijheid zoekt – helpt een mens zich open te stellen voor het heilige, voor het zuivere volmaakte, waartoe God ook ons uitnodigt.
Natuurlijk liggen er ook hygiënische redenen aan veel van de reinheidsregels ten grondslag. In deze coronatijd hebben we daar denk ik meer oog voor gekregen. Je handen wassen en niet zomaar alles en iedereen aanraken beschermt jezelf én je naaste tegen ziekte.

Maar het gáát natuurlijk niet om de buitenkant, om het vuil op je vel, zal ik maar zeggen….. ‘Wie kan voor God verschijnen?’ ‘Wie rein van hart en zuiver van lippen is’, antwoordt de Psalmist.
Het gaat dus over innerlijke reinheid. Die ondersteund wordt door allerlei regels over fysieke reinheid. Hoe dat werkt? Net zoals een opgeruimd huis voor veel mensen ook een opgeruimde geest geeft. Zelf kan ik bijvoorbeeld echt geen preek schrijven aan een bureau dat vol ligt met rotzooi…

Al in de tijd dat de Bijbel werd geschreven kwamen er morele en sociale aspecten aan de begrippen rein en onrein. Waarschijnlijk speelden mythische en psychologische redenen daarin ook een rol. Het verlangen om het rijk van de dood en het rijk van het leven streng te onderscheiden bijvoorbeeld, bij het verbod op het aanraken van een gestorvene.

De behoefte om de wereld overzichtelijker te maken door het onderscheiden in categorieën omdat dat duidelijkheid schept en onze onzekerheid en kwetsbaarheid maskeert.
Dat is trouwens geen primitieve neiging waar wij mensen gelukkig geen last meer van hebben. Was het maar zo’n feest….. Het hokjesdenken in onze cultuur is er helaas een beschamend voorbeeld van.

Afgelopen week werden we opgeschrikt door een foto van Frédérique… Een 14-jarig meisje dat door een aantal jongens werd mishandeld omdat ze niet wilde vertellen of ze een jongen of een meisje was. ‘Dat maakt toch niet uit’, zei ze. En: ‘Ik ben wie ik ben en jij mag zijn wie jij wilt zijn’. Daar namen ze geen genoegen mee en ze braken haar kaak, haar neus en een aantal tanden.

Terug naar de Farizeeërs. Zij proberen in alles wat ze denken en doen te leven naar de Tora, naar de mondelinge en schriftelijke overlevering. Een voortdurende oefening in kiezen tussen leven en dood, rein en onrein. Juist om zich permanent bewust te zijn dat je keuzes ertoe doen, dat mens zijn naar Gods beeld een opdracht is. Wie leeft met zorg en toewijding, zoals de Benedictijnen in de christelijke traditie, die ervaart dat alles van waarde en niet vanzelfsprekend is. Die leert zo steeds meer te leven vanuit het principe dat al wat leeft aandacht en zorg nodig heeft.
Zoals bidden of een moment stil zijn voor het eten ons erbij kan bepalen hoe kostbaar het voedsel is wat we elke dag tot ons nemen en hoe niet vanzelfsprekend dat er elke dag weer voldoende voedsel is!

Jezus noemt de Farizeeërs geen huichelaars omdat ze zich aan de Tora houden. Maar omdat een aantal van hen – net zoals een aantal christenen, moslims, of activisten voor een goede zaak – de regels belangrijker maakt dan de mens of de regels zelfs misbruikt in het eigen belang. Zoals je destijds er onderuit kon komen om voor je ouders te zorgen als die hulpbehoevend en materieel van jou afhankelijk werden, door alles wat je bezat ‘korban’,

offergave te noemen (zeg maar bij legaat aan de kerk te schenken) waardoor je het niet mocht weggeven. Je vader en je moeder eren, verantwoordelijkheid nemen voor wat aan jouw zorg is toevertrouwd, dat gaat bóven allerlei regeltjes. Waardoor je wat mij betreft dus ook gerust een ijsje kunt kopen op zondag om het leven te vieren op een dag waarop je meer dan de andere dagen stilstaat bij het goede wat je wordt geschonken….

Bij alle regels – hoe goed ze op zich ook zijn – is het essentieel om je telkens opnieuw af te vragen of die regels het doel (nog, of in deze situatie) dienen waartoe ze zijn opgesteld, of dat die regels daar juist tegenin werken. Ik hoef u niet te vertellen dat dat een lastige opgave is, juist ook in onze huidige ingewikkelde samenleving…..

Onderscheid maken tussen goed en kwaad, tussen wat het goede leven bevordert en wat dat goede leven geweld aandoet….De Bijbel is daartoe een hulpmiddel, geen boek van onwrikbare regels en wetten.
De Israelieten zijn uitverkoren om de Tora te ontvangen en voor te leven hoe je daarmee om kan gaan op een manier die leidt tot een rechtvaardige samenleving. Een samenleving waarin wees en weduwe niet aan hun lot worden overgelaten, de vreemdeling met respect en gastvrijheid wordt behandeld, het leven als kostbaar geschenk wordt beschermd en de mens zich als verantwoordelijk schepsel ontfermt over deze aarde en al wat daarop leeft.
Dat dat geen gemakkelijke opdracht is lijkt me evident….
Maar het is een opdracht, een gave, een uitnodiging die uiteindelijk ieder mens aangaat.

‘Niets dat van buitenaf komt kan een mens onrein maken’….
De foto van dat geschonden gezicht van het meisje dat zo puur is, dat ze weigert in hokjes te denken en dat zich weigert te laten intimideren en klein maken door leeftijdgenoten die helaas van de intrinsieke waarde van ieder mens nog niet veel hebben begrepen.

Onreinheid, slechte gedachten die slechte daden voortbrengen… ze komen van binnenuit..
Helaas worden ze wel gevoed door factoren van buiten, zoals beschadigende ervaringen in de vroege jeugd of een giftige omgeving..
Wij kunnen en mogen ons er nooit bij neerleggen dat dat nu eenmaal zo is.
En zullen blijven zingen:

Niet meer beklemd en verdeeld
niet meer in woorden gevangen
één en gekend en bevrijd
eindelijk mens zal ik zijn.
Amen

Wilma Hartogsveld, wilma.hartogsveld@gmail.com